ozone.bg

Франко Кардини

ЕВРОПА И ИСЛЯМЪТ
Историята на едно недоразумение

София, 2015

ozone.bg

Преводът е направен по изданието:
Franco Cardini
Europa e Islam
Storia di un malinteso
Editori Laterza

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на „Изток-Запад“.

© 1999, 2007: Gius. Laterza & Figli

© Евгения Грекова, превод, 2015
© Издателство „Изток-Запад“, 2015

ISBN 978-619-152-579-9

ozone.bg

ФРАНКО
КАРДИНИ

ЕВРОПА и ИСЛЯМЪТ

ИСТОРИЯТА НА ЕДНО НЕДОРАЗУМЕНИЕ

Превод от италиански
Евгения Грекова
Редактори
Сава Славчев
Любен Козарев

ИЗТОК
ЗАПАД

OZONE.bg

„Изток-Запад“ изразява своята благодарност на Владимир Чуков, Георги Каприев и Симеон Евстатиев за съществената помощ при подготовката на книгата за печат

OZONE.bg

Съдържание

Предговор към първото издание
Изграждането на Европа 7

Бележка на автора 9

Увод 11

1. Един пророк и три континента 15

Европа и Азия, християнство и ислям: съпоставки и двусмислия / 15 ▷ *Мюсюлманите извън пределите на ал-Магреб ал-Акса* / 18 ▷ *Карл Велики: между ал-Андалус и Багдад* / 31

2. На границата между две хилядолетия 41

Разпри за морета, острови и крайбрежия / 41 ▷ *Криза и трансформиране на исляма. Ориентът* / 54 ▷ *Криза и трансформиране на исляма. Западът* / 60

3. „Отговорът“ на Европа: „Реконкиста“ и морските кампании 71

Пътят на свети Яков / 71 ▷ *Тиренски моряци и нормански воини* / 92

4. Ролята на Светия град 99

Ал-Кудс / 99 ▷ *Кръстоносният поход* / 105 ▷ *От Аюбидите до мамелюците* / 114

5. Конфликти и контакти през XII–XIII в. 119

Gesta Dei per Francos / 119 ▷ *Победи на запад, поражения на изток* / 127 ▷ *Amors de terra londhana* / 135

OZONE.bg

6. Съкровището на Фараона 147

„Прекрасната пленница“ / 147 ▷ Фридрих Хохенщауфен и Алфонсо Кастилски / 158 ▷ Франциск от Асизи и францисканството / 163

7. Властелините на знанието 169

Сянката на магията / 169 ▷ Заплахи и затъмнение / 175 ▷ Синовете на Осман / 183

8. „Inimicus crucis, inimicus Europae“. Османската заплаха 195

На лов за Червената Ябълка / 195 ▷ Тиара или тюрбан? / 201 ▷ Падането на Новия Рим / 210

9. Европа през епохата на възраждането и турците 217

Симетрии и асиметрии в географската дължина / 217 ▷ „Teucri et Turci“ / 232 ▷ Ислямът и Реформацията / 236

10. Султани, пирати и вероотстъпници 247

Великолепният Законодател / 247 ▷ Корсари, вероотстъпници и пленници / 262 ▷ По пътя към зараждането на ислямистиката / 270

11. Век на оръжие и век на просвещение 279

Залезът на полумесеца / 279 ▷ Последният Голям Страх / 284 ▷ Турски мотиви / 295

12. От заболяването на Османската империя до „Третата вълна“ на исляма 313

Нови поклонници, нови „кръстоносци“ / 313 ▷ Тези екзотични павилиони / 317 ▷ Открит диалог..... 327

Хронология 343

Библиографски бележки 373
Показалец на имената 379

OZONE.bg

Предговор към първото издание

Изграждането на Европа

Днес тече процес на изграждане на Европа. С това са свързани големи надежди, които ще могат да бъдат осъществени само въз основа на историята – без нея Европа би била осакатена и осиротяла. Защото днешният ден произтича от миналото, а утрешният ден е плод на настоящето. Това минало не трябва да парализира съвременността, а да ѝ помага да се различава от него и същевременно да остава вярна на традициите, да внася нови елементи в процеса на своето развитие. Нашата Европа – територията, разположена между Атлантическия океан, Азия и Африка – съществува от твърде отдавна. Нейните предели са очертани от географията, тя се е формирала под влияние на историята още от онова време, когато древните гърци са ѝ дали това име. Бъдещето трябва да се опира на това наследство, натрупвано от Античността и дори още от праисторически времена, постепенно обогатявало Европа, придавайки ѝ изключително творчески характер в нейното многообразие и в нейното различие; дори в един по-обширен световен контекст.

Поредицата „Изграждането на Европа“ бе основана от пет издателства от пет страни, издаващи книги на пет различни езика („Бек“ в Мюнхен, „Базил Блекуел“ в Оксфорд, „Критика“ в Барселона, „Латерца“ в Рим и „Сьой“ в Париж). Целта на тази поредица е да разказва за изграждането на Европа и за незабравимите постижения по този път, без да скрива наследените от миналото проблеми. В своя стремеж към обединение нашият

OZONE.bg

континент е преживявал периоди на разногласия, конфликти, разделение и вътрешни противоречия. Поредицата няма да скрива всичко това: по наше общо мнение, изграждането на Европа трябва да се осъществява в условията на колкото се може по-пълно познаване на миналото и в перспективата на бъдещето. Оттук и продължаващото в наши дни наименование на поредицата. Ние смятаме, че още не е настъпило времето да се пише синтезирана история на Европа. Ние предлагаме на читателя трудовете на най-добрите съвременни историци, при това някои от тях не живеят в Европа, някои са получили вече признание, а други още не. Тези автори ще анализират основните теми в европейската история в различни области – на икономиката, политиката, обществения живот, религията и културата, опирайки се на древната историографска традиция, която води началото си още от Херодот и достига до новите концепции, създадени в Европа през XX в. и особено през последните му десетилетия, дълбоко обновили историческата наука. Благодарение на стремежа на авторите към яснота на изложението тези книги са достъпни за най-широк читателски кръг.

Нашата амбиция е да допринесем за намиране на отговорите на глобалните въпроси, вълнуващи днешните и бъдещите строители на Европа, също както и всички хора по целия свят, проявяващи интерес към съдбините на Европа: „Кои сме ние? Откъде сме дошли? Накъде отиваме?“

Жак льо Гоф

OZONE.bg

Бележка на автора

Първото издание на тази книга бе през 1999 г. Вярно е, че книгите днес бързо остаряват, особено както е в нашия случай в последната част, когато се разглеждат съвременни събития.

Но седем-осем години не са чак толкова много. Въпросът е, че тези страници разказват за отношенията между Европа и исляма: от 1999 г. до днес има океан от ужасни събития. Като се започне от 11 септември 2001 г., атентатите в Мадрид и Лондон, пикови моменти на насилие и жертви, мине се през войните в Афганистан и Ирак, иранската криза, влошаването на отношенията между Израел и Палестина, за да стигнем до радикалните действия на все по-ширещия се фундаментализъм и разклоненията в най-различни въоръжени политико-религиозни групи, които – само ако решим да смекчим определението си за тях – можем да наречем „терористи“. Свидетели сме на различен и проблематичен „европейски ислям“, на нарастващи ислямофобски чувства и движения в Запада, които са свързани и с феномена на миграцията. За всичко това няма едно единно и точно обяснение. Но все от някъде трябва да се започне. А това променя нашата отправна точка.

ozone.bg

В памет на Силвия Скейн,
Марко Тангерони и Джорджо Верселин

OZONE.bg

Увод

Целта на тази книга е да проследи накратко пътя, който Европа е изминала, влизайки в контакт с исляма, да изясни начина, по който това е станало и причините, поради които това се е случило, да очертае историческия процес, в хода на който са се развивали тези отношения, да покаже многообразието от аспекти, концепции и форми на предубедено отношение, а понякога и на дезинформация/антиинформация – т.е. всичко онова, което е оформило и обусловило представата на Европа за исляма. В тази книга преднамерено не се хвърля светлина върху възприемането на Европа от страна на ислямския свят (въпреки честото споменаване на това възприемане, тъй като би било немислимо въобще да не засягаме този въпрос). А за онези, които ще се заинтересуват от този проблем, прекрасна помощ може да им окаже например книгата на Бърнард Луис „Мюсюлманите: откриването на Европа“.[1]

Ислямът, разглеждан в настоящата книга е преди всичко и най-вече ислямът в страните от Средиземноморието. И това е напълно оправдано, дори в известен смисъл задължително, имайки предвид особеностите на анализирания исторически процес, тъй като европейците доста бързо са установили контакт именно с тези страни, а след това са поддържали връзки с тях. От друга страна, не трябва да забравяме, че ислямът далеч

[1] Вж. Луис, Бърнард, „Асасините“, 2011, София, „Изток-Запад“. – Б.изд.

OZONE.bg

не е еднородно явление. Напротив, съществува голямо многообразие от разновидности на исляма, както съществува и многообразие от разновидности на християнството, които се характеризират с вътрешно единство, свързващо всички вярващи в него в света в една общност; но при това тази вяра се е развивала исторически в специфични форми и има специфични особености. Южноевропейската историко-филологическа традиция и култура понякога са възприемчиви изключително, но така или иначе прекалено ограничено само към турския, близкоизточния и северноафриканския ислям – които впрочем са тясно свързани помежду си. Затова би трябвало онези, които възприемат южноевропейската традиция и култура като свои, да разгледат внимателно и останалите райони на Европа, в които историческият и политическият дискурс са се развивали по друг начин. Защото немците, поляците, руснаците (а в известна степен и народите на балтийските и средноевропейските страни) докъм XVIII–XIX в. са насочвали своето внимание и към Близкия изток и Средна Азия като цяло, докато англичаните, португалците и холандците са започнали да проявяват голям интерес специално към индийския район и източноазиатските райони, обикновено невлизащи в кръга на интересите на страните от Южна Европа. Разбира се, ние говорим за средностатистическия южноевропеец, чиито основни знания са обусловени от училищната програма и от средствата за масова информация. В тази връзка никога не забравям разграничението между понятията *Близък изток (Near East)*, *Среден изток (Middle East)* и *Далечен изток (Far East)* и избягвам да наричам с понятието „Близък изток“ територията между Левантинското море, Ефрат и Арабския полуостров. (Някои са направили друг избор – такъв е например подходът на Масимо Кампанини в книгата му „История на Средния изток“ (Massimo Campanini, *Storia del Medio Oriente,* Bologna, 2006. Питам се, разбира се, не носят ли тези изрази „евроцентристки“ характер. Но такъв характер биха имали и изразите „Западна Азия“, „Централна Азия“ и „Източна Азия“, тъй като самото понятие за азиатски континент е породено от европейската културна традиция. Напълно възможно е читателят да бъде объркан от каквото и да било политически коректно усилие, тук повече от

OZONE.bg

където и да било другаде: та нали при използването на който и да било език неизбежно се използва силен в една или друга степен културен етноцентризъм, тъй като той вече е заложен на равнището на лексиката, морфологията и граматиката в дадения език. Вж. в тази връзка съображенията на моя покоен приятел и колега, които аз споделям, Д. Верчелин, „Край на историята, ориенталска история и ориенталистика“ (G. Vercellin, „Fine della storia, storia orientale e orientalistica“, „Studi storici“, 32, 1, 1991, pp. 97–110).)

Мнозина мои приятели и колеги ми оказаха неоценима помощ при написването на тези страници. За мен, който не съм нито ориенталист, нито арабист, нито специалист по исляма, бяха особено ценни най-вече съветите на Стефано Алиеви, Салваторе Боно, Паоло Бранка, Масимо Кампанини, Алесандро Канчан, Енио Кончина, Халед Фуад Аллам, Мирела Галети, Енрико Галопини, Ренцо Гуоло, Серджо Нойа, Махмуд Салем ал-Шейх и Клелия Сарнели Серкуа, Бианка Мария Скарча Аморети, Джорджо Верселин и още много други приятели. Отделно поднасям своята благодарност на Жан-Пиер Бардо за внимателния и задълбочен прочит на моята книга. Освен това дължа особена благодарност на колегата Макс Лейбовиц, който ми показваше някои мои грешки и по този начин много ми помогна да подобря качеството на написаното. Искам да благодаря също така на моя приятел Тарик Рамадан, интелектуалец и учен, но освен това вярващ човек и политически организатор – предизвикващ много спорове „неудобен“ човек, когото при все това не мога да не спомена тук. Много съм благодарен и на двете основни асоциации, представляващи мюсюлманите в Италия – Религиозната ислямска общност (Coreis) и Съюза на ислямските общности в Италия (Ucoii). Макар че се намират в постоянни разногласия помежду си, тези две асоциации винаги се отнасяха много приятелски с мен и ми предоставяха много информация. И най-сетне, искрени благодарности на целия търпелив и старателен екип от приятели, колеги и мои ученици, които безвъзмездно ми помагат както в работата ми в рамките на ръководения от мен Център за изследвания на изкуството и културата на Ориента (Centro di studi sulle arti e le culture dell'Oriente – CSACO) към Международния универси-

ozone.bg

тет по изкуствата във Флоренция, така и в редакционната ми работа по издаване на списанието „Ла порта д'Ориенте“ (издателство „Паджине“, Рим).

На всички останали, които са ми давали насоки в работата, се ограничавам да поднеса колективна благодарност. Без да изпадам нито в реторика, нито в лицемерие, трябва да подчертая, разбира се, че отговорността за допуснатите грешки е изключително моя.